

mgr Wiesława Sobczak
nauczyciel-bibliotekarz
SSP nr 1 Września

„Człowiek może rozwijać się
naprawdę tylko wówczas,
gdy przyjmuje
odpowiedzialność,
za samego siebie”

K. Horney

Możliwości stymulowania aktywności twórczej człowieka

„Twórczość” jest jednym z najswobodniej stosowanych i dlatego najbardziej niejednoznacznych pojęć we współczesnych badaniach psychologicznych. Jeszcze bardziej wieloznacznie i swobodnie posługują się nim laicy (*E. B. Hurlock 1985, s. 71*).

Wnikliwa analiza dziejów tego pojęcia, przeprowadzona przez Władysława Tatarkiewicza w 1975 r. wykazuje, że dopiero w XIX wieku rozumienie twórczości jako czegoś z niczego ustąpiło miejsca pojmowaniu twórczości jako robieniu rzeczy nowych. W konsekwencji zaczęto dopatrywać się twórczości we wszystkich dziedzinach ludzkiego działania. Nie tylko w sztuce, ale i w nauce, technice i w życiu społecznym.

Najwnikliwiej fenomen twórczości został potraktowany przez psychologów o tzw. orientacji humanistycznej, którzy starali się uzasadnić rolę twórczości w integralnym rozwoju osobowości człowieka. Czołowi przedstawiciele psychologii humanistycznej, tacy jak: Carl Rogers, Abraham

Maslow czy Erich Fromm dokonali istotnych ustaleń w rozumieniu pojęcia „twórczość”.

Po pierwsze, zaproponowali wyraźne rozdzielenie twórczości jako kreowania czegoś nowego, czegoś, co inni mogą zobaczyć lub usłyszeć jak: obraz, rzeźba, symfonia, utwór poetycki itd. od twórczości jako postawy, która jest warunkiem jakiegokolwiek twórczości w pierwotnym znaczeniu.

Po drugie, uznali, że twórczość jest fundamentalną właściwością ludzkiej natury, potencjalnością wrodzoną wszystkim istotom ludzkim, niezależnie od poziomu energii czy inteligencji.

Po trzecie, traci sens podział ludzi na twórczych i nietwórczych. Nieuprawnione jest myślenie w kategoriach „wszystko albo nic”. Znacznie bardziej uzasadniony jest podział ludzi na mniej lub bardziej twórczych.

Po czwarte, uznali twórczość za istotny czynnik rozwoju psychicznego. Twórcze działania człowieka są wyrazem w pełni funkcjonującej osobowości.

Po piąte, zwrócili uwagę na fakt, że twórcze możliwości człowieka podlegają wychowaniu, można je rozwijać i doskonalić przez kształtowanie odpowiednich nawyków w dziedzinie pracy umysłowej i przez kształtowanie odpowiedniej motywacji (*A. Twardowski, 1996, s. 130*).

O tym, co może stymulować aktywność twórczą człowieka i z jakim skutkiem, niewątpliwie decyduje szczególny układ procesów poznawczych, emocji, motywacji i cech osobowości oraz czynniki społeczne, które mogą twórczości sprzyjać lub ją blokować, działając prawdopodobnie w interakcji z czynnikami natury psychologicznej (*E. Nęcka, 2001, s. 145*).

Dla rozwoju postawy twórczej niezwykle ważna jest otwartość na doświadczenie, która jest przeciwieństwem psychologicznej postawy obronnej. Według Carla Rogersa otwartość to brak sztywności i przenikliwość granic w pomysłach, przekonaniach, spostrzeżeniach i hipotezach, to tolerancja na dwuznaczności i niejasności, a także zdolność do odbierania wielu, nawet niezgodnych ze sobą informacji (*A. Twardowski, 1996, s. 139*). Osoba otwarta

nie próbuje ujmować rzeczywistości przez pryzmat uprzednio utworzonych kategorii, a zatem nie blokuje swobodnego dostępu do świadomości nowych doświadczeń i nie zniekształca ich. Potrafi uświadomić sobie spostrzegane zjawiska w takiej postaci, w jakiej one faktycznie się pojawiają.

Elementem, który cechuje aktywność twórczą człowieka, jest również ciekawość. Można zaryzykować twierdzenie, że zaciekawienie, zaintrygowanie czy zdziwienie czymś poprzedza wszelką twórczość, zarówno w sztuce, jak i w nauce. Tryumf skutecznego zdziwienia polega na tym, że otwiera przed nami perspektywy oryginalnego przeżywania świata. Człowiek twórczy potrafi w zjawisku, które przeciętny człowiek przyjmuje za rzecz naturalną, dostrzec coś nowego i intrygującego. Pozorna oczywistość staje się dla niego problemem. Ludzi z natury ciekawych cechuje aktywność, spontaniczność, chęć eksperymentowania. Zaproponowane im zadania wykonują tym chętniej, jeśli zaakceptują je jako własne, wywołane zewnętrzną potrzebą, jeśli staną się ich współtwórcami i autorami. Dlatego tak ważna w rozwoju postawy twórczej jest autonomia i pouczenie własnej wartości. Twórcze działania można podejmować wówczas, gdy jest się prawdziwie niezależnym – wolnym od własnych lęków, kompleksów i uprzedzeń oraz wolnym od presji społecznej i kulturowej. Tak rozumiana autonomia pozwala człowiekowi wypracować własne spojrzenie na świat, formułować własne oceny i dokonywać wyborów, a przede wszystkim znać swoją wartość i ją akceptować. Niezależność jest możliwa dzięki silnej identyfikacji z obranym systemem wartości, z wyznaczonymi sobie zadaniami, a także z niezachwianej wiary we własne możliwości (*M. Malicka, 1989, s. 38*).

Inną ważną cechą postawy twórczej człowieka jest pozytywny emocjonalny stosunek do otaczającego świata, który wyraża się w zainteresowaniach, ciekawości i pasji. Te emocje z kolei pobudzają procesy umysłowe

i wyzwalają potrzebę kontaktu ze światem zewnętrznym – światem kultury

i nauki, czyli światem wartości ponadczasowych. Pozytywne nastawienie do świata pozwala bez lęku zbliżyć się do otoczenia, by przyjrzeć mu się uważnie i uczynić terenem własnej twórczości.

Odwaga i wiara to kolejne niezbędne stymulatory aktywności twórczej. Odwaga oznacza tutaj porzucenie utartych ścieżek, bycie innym, często samotnym w swych poglądach, a także własne, samodzielne spojrzenie na problem, często wbrew poglądom uznanych autorytetów. Postawa twórcza wymaga również wiary w sensie pewności rzeczywistości swego własnego doświadczenia myślowego i uczuciowego, umiejętności zaufania mu i polegania na nim.

Do rozwoju postawy twórczej przyczynia się niewątpliwie myślenie dywergencyjne, które pozwala odrzucić wszelkie sztywne reguły postępowania intelektualnego, skłania ku zagadnieniom szerokim, zdefiniowanym nieprecyzyjnie. Takie myślenie pobudza wyobraźnię, fantazję, jest typowe dla umysłów szukających przyrody i czegoś nowego. Ważne jest również akceptowanie raczej niż unikanie konfliktów i napięć, które wynikają z różnych przeciwieństw.

Konflikty i przeciwieństwa są głęboko zakorzenione w ludzkiej egzystencji. Jesteśmy istotami cielesnymi i nasze ciało skazane jest na ostateczne unicestwienie, ale posiadamy także samoświadomość, wyobraźnię i zdolność tworzenia, dzięki którym przekraczamy granice królestwa natury.

W stymulowaniu aktywności twórczej człowieka dużą rolę odgrywa zapewne środowisko społeczne, które obejmuje rodzinę, szkołę, miejsce pracy i rozmaite grupy nieformalne. Akceptacja każdego potencjalnego twórcy

i jego dzieła wytwarza trwałe poczucie bezpieczeństwa, tzw. „ufność podstawowa”, czyli niewyrozumowane poczucie, że świat jest bezpiecznym, a ludzie życzliwi (*A. Twardowski, 1996, s. 141*). Szczególnie dotyczy to dzieci

i młodzieży. Ufność podstawowa zapewnia dobre samopoczucie i jest

katalizatorem rozwoju psychicznego i społecznego. Klimat akceptacji zachęca do spontanicznej ekspresji i samorzutnego działania, do eksperymentowania i realizowania własnych pomysłów. Wtedy człowiek przekonuje się, że może dokonywać wolnych wyborów i wyrażać własny sposób widzenia spraw i rzeczy.

Stymulowanie aktywności twórczej człowieka jest ważne, ponieważ, jak powiedział E. Faure, „twórcze możliwości ludzkie są najbardziej podatne na wpływy kultury, najbardziej zdolne do rozkwitu ponad wszelkie oczekiwania, a jednocześnie najłatwiej je zranić, stłumić i powikłać”.

Bibliografia

1. Hurlock E.B., Rozwój dziecka, t. 2, PWN, Warszawa 1985.
2. Malicka M., Twórczość czyli droga w nieznane, WSiP, Warszawa 1989.
3. Nęcka E., Psychologia twórczości, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2001.
4. Twardowski A., Twórczość w procesie edukacji szkolnej, (w:) D. Jankowski (red.), Edukacja kulturalna i aktywność artystyczna,

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama
Mickiewicza,
Poznań 1996.